

Út az örökségturizmusig: faluszemináriumi kutatások Hollókőn

Nagyné Molnár Melinda

egyetemi docens, MATE Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék, 2100 Gödöllő, Péter K. u. 1.

Összefoglalás: A Magyar Regionális Tudományi Társaság Faluszemináriumi Kutatóműhelye, mint önálló szakmai tagozat csupán néhány éve kezdte meg működését, de a faluszemináriumi kutatások hagyománya ennél messzebbre nyúlik vissza. Az egykori Szent István Egyetemhez kötődően Gödöllőn 2007-ben kezdődött a munka Faluszeminárium néven (Nagyné Molnár 2022). Nyolc hazai település került kijelölésre, ahol a hazai vidéki átalakulási folyamatok, társadalmi, gazdasági változások nyomon követését tűztük ki célul, időről időre visszatérve a helyszínekre. A kijelölt települések között van Hollókő is, mely Magyarország talán legismertebb faluja az ország ÉK-i részén, Nógrád vármegyében, Budapesttől körülbelül 100 km-re, és ahol először 2015-ben jártunk. Ennek a munkának sok más, Hollókőt érintő kutatáshoz képest a legszembevetőbb sajátossága, hogy benne átfogó társadalmi, gazdasági helyzetfeltárás volt a cél. A faluszemináriumi keretek közötti kutatás ebből adódóan komplex problémafelvetést, összetett módszertant alkalmaz, rétegzett képet adva a vizsgált településről. Jelen tanulmány a 2023-ban folytatott kutatások problémafelvetését, kutatómódszertani leírását közli.

Kulcsszavak: kutatási koncepció, társadalmi, gazdasági helyzetfeltárás, kutatómódszertan

Path to heritage tourism: village seminar research in Hollókő

Melinda, Nagy-Molnár

associate professor, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Institute of Rural Development and Sustainable Economy, Department of Rural and Regional Development, H2100 Gödöllő, Péter K. u. 1., Hungary

Abstract: The Village Seminar Research Workshop of the Hungarian Regional Science Association, operating as an independent professional section, only began its activities a few years ago, although the tradition of village seminar research dates back further. The work under the name "Village Seminar" started in 2007 in Gödöllő, connected to the former Szent István University (Nagyné Molnár 2022). Eight Hungarian settlements were designated with the aim of monitoring the processes of rural transformation and social and economic changes by returning to these locations periodically. Among the selected settlements is Hollókő, perhaps Hungary's best-known village, located in the northeastern part of the country, in Nógrád County, approximately 100 km from Budapest, where we first conducted research in 2015. Compared to many other studies concerning Hollókő, the most striking feature of this work was its aim to provide a *comprehensive* analysis of the social and economic situation. A common characteristic of the research conducted within the framework of the village seminar is their complex problem formulation

and application of multifaceted methodologies, resulting in a layered depiction of the examined settlement. The present study presents the problem formulation and research methodology description of the investigations carried out in 2023.

Keywords: research concept, social and economic status, research methodology

Bevezetés

Hollókő 2015-ben a „kedvezőtlenebb demográfiai folyamatokkal, de számottevő idegenforgalmi szerepkörrel rendelkező kisfalvak” (Beluszky – Sikos, 2007)) képviselőjeként került a Faluszeminárium Kutatóműhely keretei között nagytító alá. Izgalmassá számunkra az a tette, hogy hosszú utat tett meg, míg az ismertséget hozó UNESCO Kulturális Világörökség listájára 1987-ben felkerült. A 20. század elején ez még egy egyszerű, önállósra berendezkedett, elzárt kis palócfalu volt, a környék többi településéhez képest is egy szegényes agrárfalu (Tomori, 1935). Ma már Hollókő neve márkaértékű, a turizmus fellegvára, kutatók zárandókhelye. Magamat is ideszámolom, hiszen a kilencvenes években kezdtem el a kutatásaimat ebben a faluban, akkori munkatársaimmal Kovács Dezsővel és Farkas Tiborral. Azt gondolom Hollókő vonatkozásában akkor ért meg bennem igazán a kutatói elköteleződés, amikor megkezdtük a szisztematikus gyűjtőmunkánkat, az akkor még a Szent István Egyetem keretei között működő Faluszeminárium Kutatóműhelyünkben.

Mielőtt a jelenkor sajátosságait, a kutatásunk bemutatását megtennénk, érdemes felidézni röviden azt az utat, amit Hollókő bejárt a gazdasági, társadalmi fejlődése során. Az első korszakváltó határnak a 20. század közepét tekinthetjük, amikor a környék szénmedencéinek megnyílásával a hollókői férfiak foglalkoztatásában előre lépett a bányászat és általában is a nehézipar. Ez a korszak az ipar bázisán átalakuló agrár-vegyes funkciójú életszakasza a falunak (Kovács–Molnár, 2000), mely nyomot hagyott a társadalmi struktúrán, és a faluképen is. A környék iparosításának foglalkozás-szerkezetre kisugárzó hatása révén az agrárfalu átalakult, a demográfiai robbanás nyomán pedig terjeszkedni kezdett. Az Ófalu fölött a fiatalok kiköltözésével létrejött egy a korszaktól modernnek tekinthető újratervezett települési tér, az Újfalu (Kovács, 2013). A falu következő fejlődési korszakának kezdetét az ötvenes évekre tehetjük, amikor az építészeti szakma szakemberei felfigyelték az Ófalu népi építészeti egységének értékeire. Az 1960-as évek elején kezdődött meg a falu néprajzi és műszaki felmérése, a műemlékek helyreállítása (Mendele, 1979). Az épületek műemléki védelem alá helyezését 1972-ben követte a település mag műemléki, tájképi jelentőségű területté nyilvánítása, mellyel létrejött az ország első védett népi építészeti együttese. 1977-ben az Ófalu teljes területét és természetes táji környezetét a keskenyparcellás zártkerteket, a várhegyet és a hagyásfás legelőt, tájvédelmi körzettel nyilvánították. Ezzel megjelent a falu életében a turizmus (Kovács–Molnár, 2000). Újabb mérföldkönek tekinthető, amikor Hol-

lókő Ófaluja 1987-ben felkerült az UNESCO Kulturális Világörökség listájára. „A Világörökség listára kerülés megkoronázása volt annak a közel 3 évtizedes műemlékvédelmi értékmentő folyamatnak, mely az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség részéről a hollókői népi építészeti együttes megmentéséért folyt” (Kovács–Molnár, 2000). Az újabb korszakhatárt a rendszerváltás jelölte ki, az önkormányzati törvény bevezetése, mely lehetőséget adott, hogy a sorsát a saját kezébe vegye a falu. A rendszerváltást követően az Ófaluban a több ingatlanra is kiterjedt állami vagyon tulajdonjogi kérdésének rendezésekor az önkormányzat tulajdonossá vált. Ez azért nagy jelentőségű, mert a rendszerváltásig az értékőrzés módját és eszközét nem a településen élők kezdeményezésére dolgozták ki. Hollókő értékeit külső szakemberek ismerték fel, így a falu kezdetben inkább csak passzív követője volt a kívülről generált változásoknak. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a kívülről érkező tervek, fejlesztések ne hoztak volna fejlődést, vagy hogy a hollókőieket ne töltötte volna el büszkeség a világörökségi cím elnyerésekor, az elindult látványos turizmust szolgáló fejlesztések okán.

Problémafelvetés

Első hollókői faluszemináriumi kutatásunkkor, 2015-ben négy nagyobb téma volt a fókuszban. Vizsgáltuk a falu demográfiai kihívásait, a társadalmi jólét néhány szelétét, a gazdasági trendeket, valamint a térbeliség- térkapcsolatok kérdéskörét (Molnár, 2015/A). A demográfiai téma kiindulópontja az volt, hogy mivel a település egyik karakteres jellemzője az elöregedés, ezért részben statisztikai felméréssel, részben célzottan az ifjúság vizsgálatával a falu demográfiai arculatát elemeztük (Bogárdi, 2015, Eckert, 2015). A társadalmi jólét kérdéskörét több oldalról is igyekeztük vizsgálni: egyrészt az egészségügyi ellátórendszer, másrészt a társadalmi szervezetek működésén keresztül, de a mentális térképezés is részben ezt a célt szolgálta a közfelfogást, a közhangulatot, közvélekedést elemző tanulságaival (Kassai, 2015, Bálint–Bakos, 2015, Molnár–Bogárdi, 2015). Ami a gazdasági trendeket illeti, vizsgáltuk a mezőgazdaság, általában a helyi kisvállalkozások és természetesen a turizmus helyzetét is (Ritter, 2015, Demeter–Ritter, 2015, Hevesi, 2015, Peresztegy, 2015, Odler, 2015). A térbeliség vizsgálata részben egy fizikai állapot-felmérés, tér-értékelemzés volt, melyet egy mentális térképezés (belső énkép-felmérés) is kiegészített, részben pedig a térbeliség vizsgálata során Hollókő településhálózati összeköttetéseit is nagyító alá vettük különböző funkcionális (adminisztratív, ellátó szolgáltató) viszonylatokban (Molnár–Bogárdi, 2015, Molnár–Bencsik, 2015, Vig–Hevesi, 2015).

A 2023-as hollókői kutatásunk közvetlen előzményének tekintjük tehát a fentiekben összefoglalt kutatási irányokat (Acta Regionis Rurum, 9. kötet). A fontosabb kutatói kérdéseinket 2023-ban az alábbiakban összegezhetjük:

- Hogyan változott a települési tér?
- Hogyan alakultak a demográfiai trendek Hollókőn?
- Milyen a közösségi élet Hollókőn? Mi tartja össze a falut: a hagyomány, a turisztikai üzleti érdek?
- Milyen a falu humán ellátórendszerének (oktatási, szociális és egészségügyi szolgáltatások/ ellátásainak) helyzetképe?
- Mezőgazdaság: lehetőség vagy zsákutca? Hogyan változott az agrárium helyzete és szerepe Hollókő fejlődésében?
- Hogyan változott a lakosság megítélése és részvételi aktivitása a turizmusban?
- Miben áll Hollókő öröksége? Mit mondhatunk Hollókő társadalmi-kulturális, építészeti és táji-természeti értékeiről, az értékek megőrzésére tett intézkedésekről, ezek helyi identitást teremtő erejéről?

Ami a kutatómunkára való felkészülést illeti, a 2022/2023-es tanév tavaszi félévében, részben a Faluszeminárium c. tantárgy keretében félévnyi felkészüléssel dolgozta ki a kutatócsapat minden tagja a saját kutatási témáját, és az annak vizsgálatához szükséges módszertant. A félévnyi előkészület után a kutatótábor 2023 június 08–2023 június 12. között zajlott. A kutatómunka irányítója Nagyné Molnár Melinda és Ritter Krisztián egyetemi docensek voltak. A műhelymunkát végzők neve és témája a következőképp alakult:

- *Bálint Csaba* kutató (AKI), egyetemi adjunktus (BCE) kutatásának középpontjában az értékek és örökség kérdésköre állt.
- *Bogárdi Tünde* egyetemi docens (EKKE) a helyi közoktatást, valamint a szociális szolgáltatási rendszer működését kutatta.
- *Gerencsér Ilona* kutató (AKI) a helyi közösséget vizsgálta: a kulcsszereplőket, a megvalósult fejlesztéseket, és a fennálló dilemmákat.
- *Kátai Balázs* egyetemi hallgató (MATE) tér-érték-elemzéssel és mentális térképezéssel foglalkozott társszerzésben Nagyné Molnár Melindával.
- *Kovács Csaba József* kutató (AKI) fő célja annak bemutatása volt, hogy hogyan változott a lakosság megítélése és részvételi aktivitása a helyi turizmusban.
- *Lőrinc Balázs* doktorandusz (MATE) a falu demográfiai és a munkaerőpiaci helyzetét elemezte, de a mezőgazdaság helyzetének és szerepének vizsgálatáról szóló tanulmányban is társszerző
- *Nagy János György* külső munkatárs (MATE, Biológiai Tudományi Doktori Iskola) Hollókő táji erőforrás- hasznosításának régi és új kihívásaival foglalkozott társszerzésben Nagyné Molnár Melindával.

- *Nagyné Molnár Melinda* egyetemi docens (MATE): részben Nagy János Györggyel társszerzésben Hollókő táji erőforrás- hasznosításának kihívásaival foglalkozott, részben társszerzésben Kátai Balázssal a tér-érték-elemzés és mentális térképezés témakörét dolgozta fel.
- *Ritter Krisztián* egyetemi docens (MATE) a mezőgazdaság helyzetét és szerepét vizsgálta kutatótársával, Lőrinc Balázssal.
- A kérdőíves felmérésben adatgyűjtőként vett részt Mezei Martin doktorandusz (MATE), Nagy Alexa doktorandusz (DE) és egykori hallgatónk: Tóth Alexander József.

Kutatásmódszertan

Dokumentum-és adatbázis-elemzés

A terepi kutatást mindig megelőzi a helyszínhez és a kinek-kinek témájához kapcsolódó szakirodalom feltárása. Ehhez a vizsgálati módszertanhoz azonban nem a klasszikus értelemben vett kutatás tárgyaként nyúlunk, hanem a kutatásunk előkészítéséhez nélkülözhetetlen információk összegyűjtésének érdekében. A dokumentum-elemzések sorában kiemelten fontosak voltak a 2015-ben megjelent *Acta Regionis Rurum* 9. kötetében található tanulmányok (Molnár, 2015/A, B, Bogárdi, 2015, Molnár–Bogárdi, 2015, Ritter, 2015, Vig–Hevesi, 2015, Hevesi, 2015, Peresztegy, 2015, Odler, 2015, Eckert, 2015, Kassai, 2015), melyekben az akkori társadalmi, gazdasági mélyfúrásaink eredményeit tettük közzé. A Hollókővel kapcsolatos szakirodalom, a felhasználható anyagok, adatok köre széles palettán mozog, igaz főként a turisztikai, néprajzi- népi építészeti szakmai profilokban (Román–Zólyomi, 1990, Méhes, 2009, Faragó, 1997, Román, 1997, Dobosyné AntalKovács, 2013). Ugyancsak fontos alapl műnek számít Beluszky–Sikos (2007) tanulmánykötete, melynek célkitűzése a falusi településeket formáló folyamatok nyomon követése, statisztikai adatokkal a falvaink tipizálása volt. Ennek a kötetnek a megjelenése után a szerzőpáros arra az elhatározásra jutott, hogy bár kemény adatokkal előállíthatóak falutípusok, csoportok, besorolások, de érdemes egy átfogóbb mélyfúrást is elvégezni egy-egy típusalkotó településen. Így került nagytító alá 2011-ben Hollókő is (Molnár, 2011).

A kutatáshoz statisztikai adatok másodelemzésére is sor került. Ezek forrásai főleg az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR), valamint a KSH által üzemeltetett Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TSTAR) voltak, de használtunk papír alapon rendelkezésre bocsájtott jelentéseket, adatközléseket is.

A személyes interjú

Minden kutatott téma megkívánta, hogy a témához kapcsolódó releváns információkkal rendelkező szereplőkkel interjú is készüljön. Ezzel a „puha” módszerrel olyan információk és vélemények feltérképezése volt a cél, amely a nem ismert, vagy nem teljesen tisztázott ok-okozati összefüggések tisztázásában volt szükséges. A falukutatás során alkalmaztuk a strukturált, zárt *interjúk* formáját, amikor előre kialakított forgatókönyv mentén gyűjtöttük az információt. Ugyanakkor alkalmaztuk a kötetlen beszélgetéseken alapuló *informális* módot is. Az egyes tanulmányok külön-külön jelölik a forrásul szolgált interjúalanyokat.

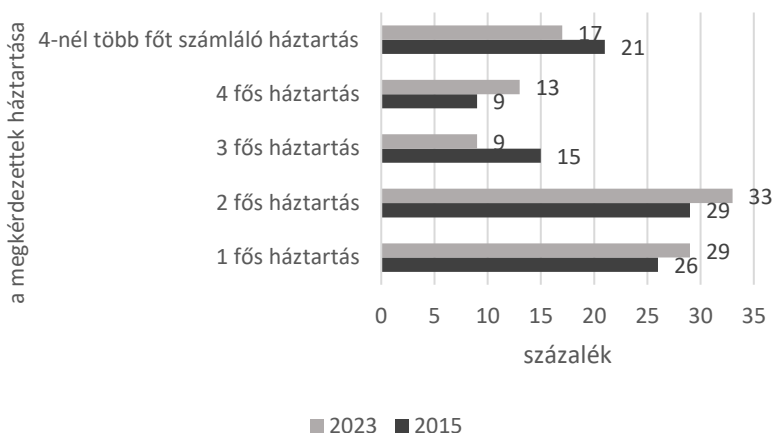
A személyes megfigyelés

A személyes megfigyelésen alapuló vizsgálati technika az érintett szereplők, intézmények, folyamatok mechanizmusának megfigyelésén alapult. A kutatás során alkalmaztuk a részvétel nélküli megfigyelést és a résztvevő-megfigyelést is. A *részvétel nélküli megfigyelés* során kívülről figyeltük a szituációt (pl. tér-érték-elemzés, mentális térképezés stb.), anélkül, hogy a megfigyeltnek erről tudomása lett volna. A *résztvevő-megfigyelés* során a folyamatban résztvevőként is jelen voltak a diákjaink (pl. a helyi gazdaságfejlesztés vizsgálatában). A módszer segítségével nyert adatok, információk a tanulmányokba fotografikus és szöveges formában épültek be.

A kérdőíves felmérés

A falu kérdőíves vizsgálatával a célunk az volt, hogy a különböző társadalmi, gazdasági tárgyú kutatáshoz a helyi társadalom véleményéről is legyen képünk. A felmérésünket *háztartásokra* vonatkoztatva terveztük és szerkesztettük meg azzal a fontos kitételrel, hogy egy háztartásból csak egy kérdőív születhet. A kérdőívezés során arányos mintavételre törekedtünk, azaz a kevésbé lakott utcákból kevesebb, a népesebbekből több mintát vettünk.

2023 év végén már csak 294 főt számlált a falu (KSH, 2023). Felmérésünk során összesen 58 kérdőív gyűlt össze. Ez kevesebb lekérdezést jelent, mint 2015-ben volt (akkor összesen 65 értékelhető kérdőívünk volt), de a népesség is csökkent 11 százalékkal (2015-ben a népesség 329 főt számlált). Így arányaiban közelítőleg a 2015-es kutatásunk mintavételével azonos nagyságrendű mintavételezés történt meg 2023-ban is.

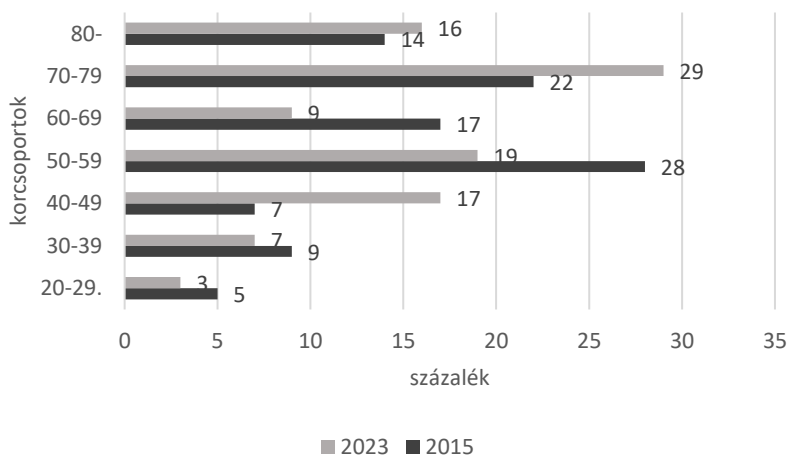
1.ábra. A kérdőívezésbe bevont háztartások 2023-ban nagyságrend szerint

Forrás: A kérdőíves adatbázis (2015, 2023) alapján szerkesztette a szerző

Megvizsgálva, hogy a 2023-ben kitöltött 58 kérdőív adatai alapján hány főt fed le a vizsgálatunk, azt mondhatjuk, hogy a kutatásba vont háztartások együtt élő tagjait összeszámolva egy 151 fős hollókői közösség véleményét ismertük meg közelebről. Ez azt jelenti, hogy nagyjából az összlakosság felének véleménye (51%) jelent meg a vizsgálatunkban. Ugyanez 2015-ben a kérdőív adatai alapján (a háztartásban élők tagjainak összeszámlálásával) egy 184 főt magában foglaló vizsgálat volt (ami az összlakosság 56%-ának véleményére épült).

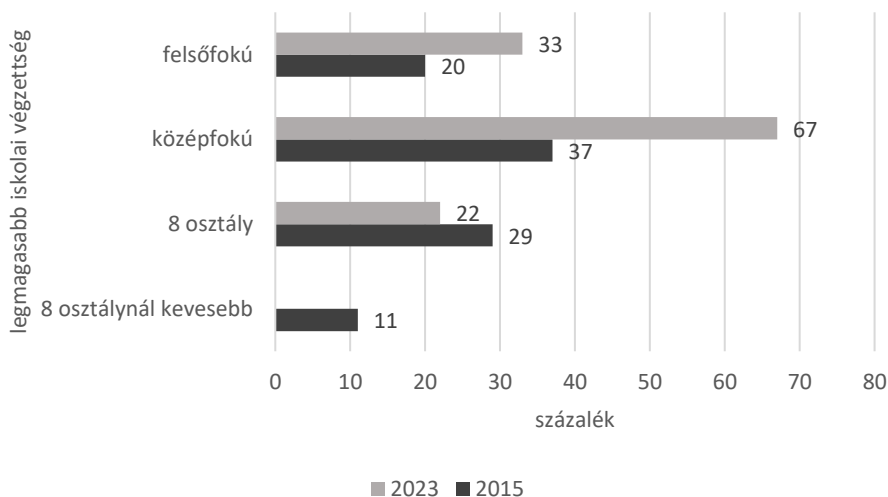
A közvetlenül megkérdezettek nemi hovatartozását illetően az általában jóslható nőtöbbség volt jellemző. 2023-ban a megkérdezettek 57%-a volt nő, viszont ez az arány 2015-ben sokkal magasabb volt: a 63%-a. Ami a háztartások nagyságát illeti, 2023-ban a kérdőíves felmérésbe bevont háztartások legnagyobb része (33%) 2 fős volt. (A legnépesebb háztartás 8 fős volt). Összevetve a 2015-es adatokkal, 2023-ban kisebb létszámú háztartásokkal dolgoztunk (1. ábra).

Ami a korcsoportok megoszlását illeti, 2023-ban a mintavételünkben erősen túlreprezentáltak mondható a 70 év felettiek válaszája. 2023-ban csaknem minden második megkérdezett 70 év feletti volt, míg 2015-ben csak körülbelül minden harmadik. A középgeneráció részvételi aránya a kérdőíves felmérésben lecsökkent. A 40–49 évesek részvételi százaléka 40%-kal volt kevesebb a 2015. évi felméréshez képest, az 50–59 évesek korosztálya 30%-kal kisebb csoport volt, a 60–69 évesek korosztálya pedig csaknem 50%-kal (2. ábra).

2. ábra. A kérdőívet kitöltő családtagok korcsoport-szerkezete 2015-ben és 2023-ban

Forrás: A kérdőíves adatbázis (2015, 2023) alapján szerkesztette a szerző

3. ábra. A megkérdezettek iskolai végzettsége

Forrás: A kérdőíves adatbázis (2015, 2023) alapján szerkesztette a szerző

A válaszadók iskolai végzettsége 2015-höz hasonlóan igen magasnak volt mondható. Minden harmadik megkérdezett valamilyen felsőfokú végzettséggel rendelkezett 2023-ban. Ez a 2015-ös 20%-os arányt is felülmúlta. A megkérdezettek átlago-

san is magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek 2023-ban, mint 2015-ben. Eltűnt az a generáció, amelyik az elemi iskolai rendszerben végzett, ami miatt a legmagasabb iskolai végzettségük a 8 osztály alatti kategóriába kerülve rontotta az átlagos iskolázottsági mutatót (3.ábra).

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki Hollókő minden lakójának, akik válaszaikkal támogatták a kutatásunkat. Köszönet mindazoknak, akik a kérdéseink felé nyitottak voltak, munkánkat bármilyen módon támogatták. Köszönjük, hogy bizalmukba fogadtak, és ismereteik átadásával, véleményük kinyilvánításával segítették a MTA Regionális Tudományi Társaság Faluszemináriumi Kutatóműhelyének munkáját. Köszönet a Polgármester Úrnak, a Polgármesteri Hivatal dolgozóinak, a helyi intézmények alkalmazottainak, akik támogatták a kutatást. Köszönet továbbá a MATE VFGI Tudományos Diákkörének és a MATE Vidékfejlesztési Szakkollégiumának az anyagi támogatásáért is.

Irodalomjegyzék

- Bálint, Cs., Bakos, I. (2015): Egészséges (?) Hollókő. Acta Regionis Rurum, 9. 92–103.
- Beluszky, P., Sikos, T. T. (2007): Változó falvaink (Magyarország falutípusai az ezredfordulón) MTA Társadalomkutató Központ
- Beluszky, P., Sikos, T. T. (2011): Változó falvaink: Tizenkét falurajz Kercaszomortól Nyírkárszig. pp. 264–291.
- Bogárdi, T. (2015): Hollókő társadalmának fontosabb ismérvei a statisztikák tükrében. Acta Regionis Rurum, 9. 10–19.
- Demeter, P., Ritter, K. (2015): Hollókő- tendenciák a mezőgazdaságban. Acta Regionis Rurum, 9. 34–43.
- Dobosyné Antal, A., Kovács, D. (szerk.) (2013): Hollókő öröksége. Budapest
- Eckert, M. (2015): A jövő záloga: a hollókői ifjúság helyzete és lehetőségei. Acta Regionis Rurum, 9. 72–81.
- Faragó, Z. (1997): Hollókő Polar Stúdió
- Hevesi, I. A. (2015): A kisvállalkozások és a kézművesség helyzetének vizsgálata Hollókőn. Acta Regionis Rurum, 9. 44–55.
- Kassai, Zs. (2015): Társadalmi szervezetek Hollókőn Acta Regionis Rurum, 9. 82–91.
- Kovács, D., Molnár, M., Farkas, T. (2000): Hollókő felemelése és... Falu, Város, Régió, 10. pp. 14–21.

- Kovács, D., Molnár, M. (2000): Hollókő. In: Bódi, F., Böhm, A. (szerk.): Sikeres helyi társadalmak Magyarországon. Agroinform Kiadóház, Budapest
- Kovács, D. (2013): Hollókő dosszie- újratöltve. In: Dobosyné Antal, A., Kovács, D. (szerk.): Hollókő öröksége. Budapest. pp. 239–251.
- Méhes, L. (2009): Hollókő és a palócföld
- Mendele, F. (2013): Hollókő műemléki jelentőségű területének védelme. In: Dobosyné Antal, A., Kovács, D. (szerk.): Hollókő öröksége. Budapest. pp. 41–50.
- Molnár, M. (2006): Az ország térszerkezetének formálói: terület- és vidékfejlesztés. A Falu, 21(1), 43–49.
- Molnár, M. (2011): Hollókő (VII.2. altípus, VIII. falutáj). In: Beluszky- Sikos, T. T.: Változó falvaink: Tizenkét falurajz Kercaszomortól Nyírkárszig. pp. 264–291.
- Molnár, M. (2014): Dobosyné Antal Anna: Kovács Dezső (szerk.): Hollókő öröksége recenzió. Tér és Társadalom, 28(1), 179–182. <https://doi.org/10.17649/TET.28.1.2573>
- Molnár, M. (2015): Falukutatás Hollókőn. Acta Regionis Rurum, 9. 4–9.
- Molnár, M., Bencsik, B. (2015): Utcakép-elemzés Hollókőn. Acta Regionis Rurum, 9. 28–33.
- Molnár, M., Bogárdi, T. (2015): Hollókő mentális térképe. Acta Regionis Rurum, 9. 104–113.
- Nagyné Molnár, M. (2022): Faluszemináriumi Kutatóműhely: a SZIE-től az MRTT-ig. Acta Regionis Rurum, 16. 4–14.
- Odler, L. (2015): Hollókő marketing szempontú elemzése, marketingkommunikációs eszközeinek vizsgálata. Acta Regionis Rurum, 9. 64–71.
- Peresztegy, F. (2015): Dilemmák és tények Hollókő néhány fontosabb turisztikai attrakciójával kapcsolatban. Acta Regionis Rurum, 9. 56–63.
- Ritter, K. (2015): Összegző gondolatok Hollókő endogén erőforrásairól, a helyi fejlesztés lehetőségeiről. Acta Regionis Rurum, 9. 114–120.
- Román, A., Zólyomi, J. (1990): Hollókő Corvina
- Román, A. (1997): Hollókő. Hollókő Önkormányzata
- Tomori, V. (1992): Hollókő – Egy palóc falu lélekrajza. Akadémiai Kiadó
- Vig, D., Hevesi, I. A. (2015): Hollókő közlekedésföldrajzi helyzete és kapcsolata a környék településeivel. Acta Regionis Rurum, 9. 20–27.

Egyéb források

KSH adatok

A 2015-ös és a 2023-as faluszemináriumi kutatások adatbázisa

1. kép. A falukutatók startja: tájékozódás és tanácskozás (Fotó: Nagyné Molnár Melinda)

2. kép. Személyes megfigyelés: falukutatók a faluban (Fotó: Nagyné Molnár Melinda)

A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.

The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license:

CC-BY-NC-ND-4.0.